„Néptanítónak lenni nem comicum”

A Borsszem Jankó tanítóképe (1870-1900)
(Kutatás közben)

Baska Gabriella
ELTE PPK
Neveléstudományi Intézet

A kutatás oka és kérdésfeltevései

- Sajátos szakmai csoportot alkotnak, akiknek tevékenységéről sok szó esik.
- Mindenki kapcsolatba kerül a pedagógusokkal élete során.
- Sokféle sztereotípia él a társadalomban velük kapcsolatban.
- Vannak-e napjaink sztereotípiáinak múltba nyúló gyökerei?
- Mit tett (tesz?) ehhez hozzá a sajtó?

Témák

- Sajtó és élclap
- A Borsszem Jankóról
- A tanító neve
- Módszertani betekintés: pofleves és pálca
- A reklámok hőse

Borsszem Jankó

Főszerkesztő: Ágai Adolf, majd 1904 után: Heltai Jenő, Lipcsey Ádám és Molnár Jenő

Első megjelenés: 1868. január 5.

Utolsó megjelenés: 1938. ?

Hetilap, megjelent vasárnaponként.

Főbb karakterei:

- Mokány Berci, vidéki földesúr,
- Sanyaró Vendel, köztisztviselő
- Mihaszna András, rendőr
- Spitzig Iczig, emancipálódó zsidó kispolgár
- Lengenádfalvay Kotlik Zirzabella, a széplelkű honleány
- A mucsai társadalom

A „tanító” kifejezést keresve

Digitális fellelhetőség	1860-1880	1880-1900	1900-1920
Borsszem Jankó 1868-1936	90	374	571

Állandó rovatok

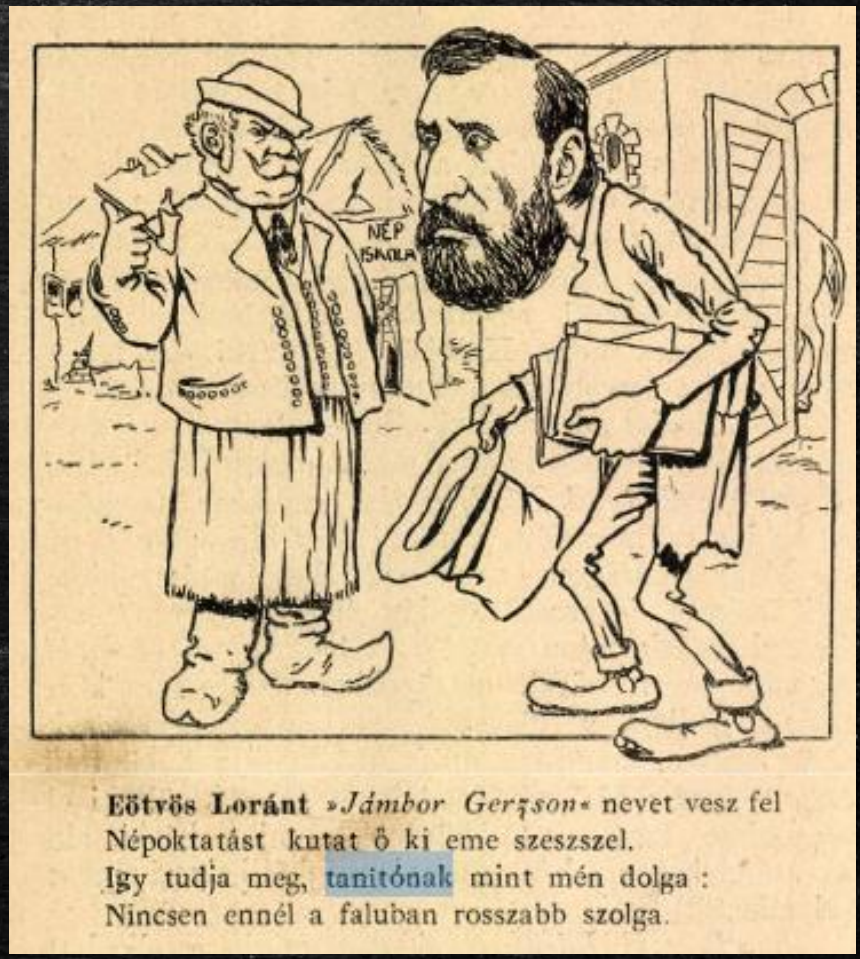

A tanító neve

Koplal Imbeczilius (1879)
Enyhei Szende
Koroghy Bendő tandíjmentes bölcsész, filozopter (1884-től folyamatosan)

Aligh Egyébke Ferenc (1895, Mucsa)
Leé-Zengheő István
Éhkövi Mór
Csicsóka Gergely
Keszeg András (1892, Mucsa)

+ helységnevek:
Sanyari
Kenyérles

Eötvös Loránt »*Jámbor Gerzson*« nevet vesz fel
Népoktatást kutat ő ki eme szeszszel.
Igy tudja meg, tanitónak mint mén dolga:
Nincsen ennél a faluban rosszabb szolga.

Állandó jelzők és metaforák

Küszködő

Félig jóllakott

Éhes

Sovány

Rosszul fizetett

Mostoha leány

„A hét sovány tehén”

Az éhség

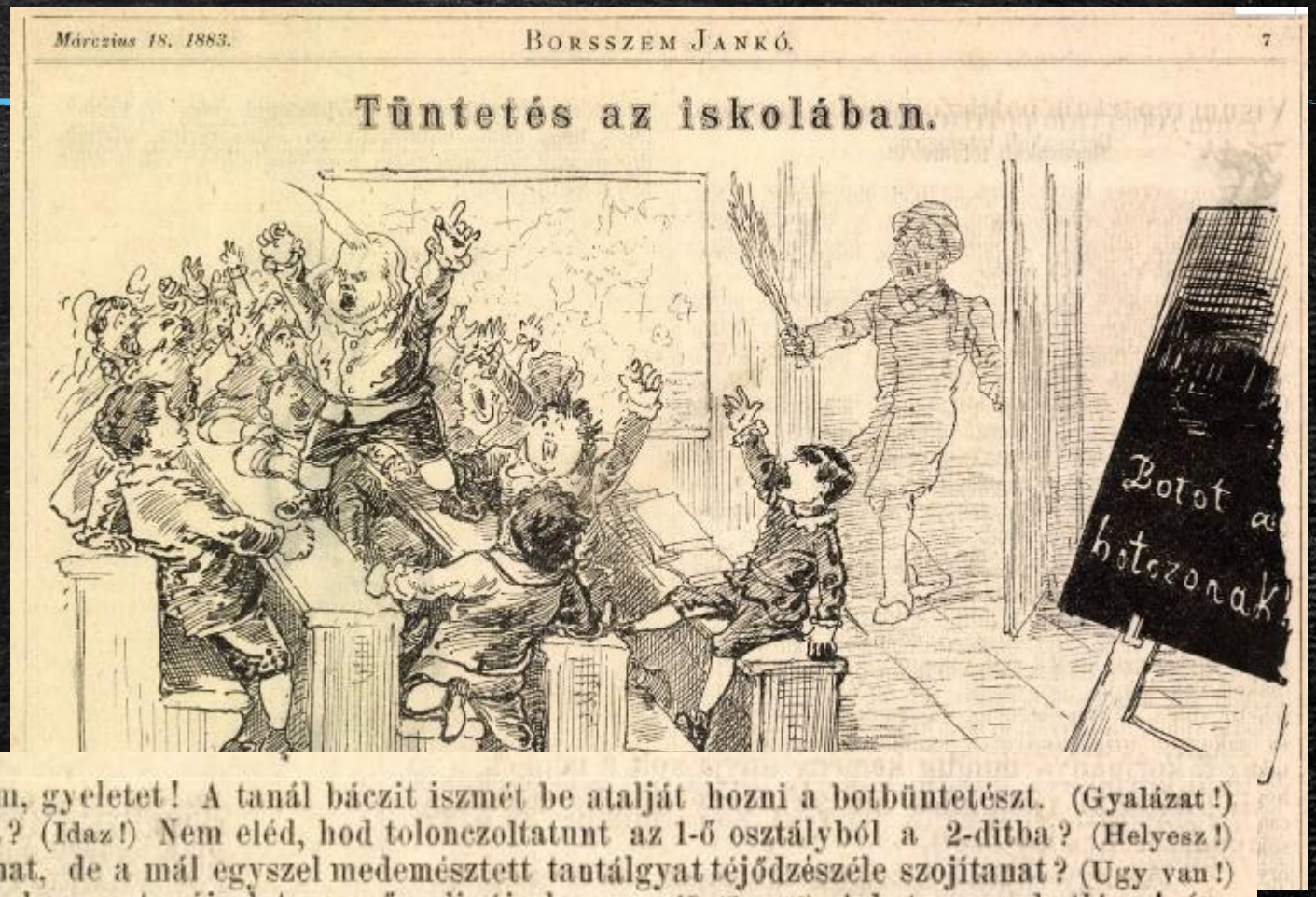
„A budapesti földrengés. Azt a nyílt kérdést, hogy: vájjon Budapesten volt-e földrengés vagy sem? – a következő észleletek alapján igenlően dönthetjük el. A budapesti elemi iskolák összes tanítói az illető napon, sőt, már sokkal előbb is, egész délelőtt hangos föld alatti korgást hallottak a gyomrukban, s ez már egy-két órával ebéd után is tetemes mértékben ismétlődött.” 1880. 11.21.

„Nevetnem kellett, mikor a magyarhoni tanítók azt mondták, hogy testületileg jártak Budapesten a közgyűlésre. Olyan soványak, hogy csak csontvázilag tanácskozhattak. (Gott, wie moger)” 1881. 08.28.

„Újházi iskolamesterileg alakított. Lába gyöngéd csosszanata, szíve erős dobbanata Pestalozzivá emelte. Kitűnő maszk. Csak, ha nevet, villog ki ajkai közül az a fiatal, fehér harminczkét foga. Azt kell gondolnunk, hogy a szegény tanító bácsinak telik egy Máthé-féle fogsorra, és bőven van mit harapnia vele. Ez rossz felfogás.” 1882. 10.01.

A „botbüntetés” motívuma

Március 18. 1883. BORSSZEM JANKÓ. 7

Tüntetés az iskolában.

Vigyázó Laczi. Ulaim, gyeletet! A tanál báczit iszmét be atalját hozni a botbüntetészt. (Gyalázat!) Hát nem eléd a böjtön: az isztola? (Idaz!) Nem eléd, hod tolonczoltatunt az 1-ő osztályból a 2-ditba? (Helyesz!) Vagy nem eléd, ha nem tolonczolnat, de a mál egyszel medemésztett tantálgyat téjődzészéle szojítanat? (Ugy van!) Ujból föl atalját nyejdelni a botot, hogy a tanáj ulat vessző palipája legyen. (Szőlnyü!) A bot, az a botlány! (Le vele!) Botot a botozótnat! (Visitó éljenzés.) Fiut, ulaim! Mondjut ti egy szivvel, egy lélettel . . . (A tanitó bélep, a diákok mind a helyökre ugranak és egy szivvel egy lélekkel kiáltják:) »Diczéltesszét az Ül Jézusz Tlisztusz!«

Székfoglaló a „Poflevese egyletben”

Budapesti gyermek-dalok
(Iskolákban éneklendők.)
I.
A tanító pálczikája Mogyoró,
A hátunkon reggel, este Ropogó.
Ha az egész nevelés csak Ebből áll,
Nincs jobb professor a hajdú Bácsinál.
II.
Nem éhezik a gyerek Nálunk soha se,
Traktálja a professor Mindig — izibe.
Kosztja : vessző, eczetes, Hozzá forró pofleves,
Egy pár baraczk a fején,
Dessertül ezt kapom én.
Mindebből nagy porczió; A tanító ó mi jó.
III.
Mindenféle művészetre A professor megtanít,
Muzsikára is oktatja Az ö kedves lányait.
Mig mi fujjuk egyedül,
A hátunkon — hegedül.
IV.
A tanító bácsinak Szive jaj de jó.
Olyan, mint az aranyos,
Ezüstös dió.
Ha valakin sebet lát,
Mindjárt megesik,
És azt mondja : „jer kis lány, Hadd lám sebeid.
Ah ! hisz erre a sebre Tépést rakni kell.“
S ad is tépést bőviben Mindkét kézivel. —
Mert a hajunkba nyalkál És úgy összetép,
Hogy a régi sebecske Nem fáj semmiképp.
1871.06.25. 1885.03.08.

Ábrányi Kornél magyar delegátus ur akként akarja megoldani a mindinkább kátyúba kerülő »nemzeti aspirácziók« egyik főrészét, a katonai kérdést, hogy a delegáczióban azt indítványozta: kezdjék a katonai nevelést már az iskolában. Fölösleges hevülés. Az elemi iskolákban sok helyütt gyakorolják azt évek óta. Az abriktoló tanító urak úgy pofozzák, rugdossák az apró tanköteles önkényteseket, akár csak Diószeghy őrmester. 1895.06.30.

Reklámok figurája

Tanító? Tehát fiuk megérte tétek a mit Lábánról magyaráztam? — Te Rozenduft nem figyeltél ide?! — hát mondd meg mit magyaráztam? — **Tanuló:** Halgat. — **Tanító:** Mit viselt Lábán. — **Tanuló:** Asbesttalpu czipőt. — **Tanító:** Mit?? — **Tanuló:** Asbesttalpu czipőt mit a papám a **Secessios czipőraktárban Szél és Társa czégnél** Kerepesi-ut 30. sz. a Rókus kórházzal szemben vásárolt. — **Tanító:** A te papád Lábánnak czipőt vásárolt? Te szamár. — **Tanuló:** Nem annak hanem nekem. 3443

Tanító. — Mire kell a bizonyitvány jó asszony a kegyelmed fiának?

Asszony. — Hát kérem szeretetvel, be akarom adni az új katonai eskolába, mert miótta Pesten volt nincs tőle nyugtom, meglátta ott a **váczi utczában Blum Sándor**nál azt a sok szép egyenruhát és azóta erőnek erejével katona tiszt akar lenni, csak azért, hogy abból a bótból egyenruhát viselhessen. 2934

— Hát te mi leszel Móricz?
— Önkénytes.
— Tüzoltó?
— Dehogy! Önkénytes katona és az uniformisomat **Blum Sándor és Társa Váczi-utcza 12. sz. a.** fogom készittetni.
— És azután?
— Azután suhogtassa a fejem fölött azt a nádpálczát a tanitó ur! Majd a szemébe nézek. 2305

falusi iskolában.

Tanító. — Az életben ugy van mint a gazdaságban; ki mint vet, ugy arat. Egyik gazda ocsut vet, kopasz marad a földje; a másik, költséget nem kimélve, nemesitett vetőmagot vesz Haldektól; de legeltetheti is azután a szemét, a hullámzó kalásztengeren és a sürü kaszálón, mely dus takarmánytermésel kecsegtet; és ki boldogabb ilyenkor a gazdánál?

Móricz (felugorva közbeszól.) — Apám, mert nála issza el a termés árát. 2512

Köszönöm szépen a figyelmet!